

Mañach, Santiñá i Ochoa

Vides creuades en un periple artístic avantguardista a can Gofau de Canet de Mar

Carles Sàiz i Xiqués
UNED Barcelona - CEDIM

Mañach, Santiñá and Ochoa. Crossed lives in an avant-garde artistic journey in the Mas Gofau of Canet de Mar

L'autor presenta la trilogia biogràfica de l'industrial Pere Mañach, del Dr. Francesc Santiñá i de Josefa Ochoa, esposa del primer i neboda del metge, que van estiuejar a Canet de Mar durant dècades i que van convertir la masia de can Gofau d'aquest poble en un refugi d'obres d'art de les avantguardes del primer terç de segle XX.

Paraules clau: Pere Mañach, Francesc Santiñá, Josefa Ochoa, avantguardisme, expressionisme, Josep M. Jujol, Picasso, Miró, París, Pavelló antituberculós, Canet de Mar, art, disseny.

The author presents a biographical trilogy of the industrialist Pere Mañach, Dr Francesc Santiñá and Josefa Ochoa, wife of the former and niece of the latter, who, for decades, spent their summers in Canet de Mar. They transformed the farmhouse of Can Gofau in the town into a refuge for works of art of the avant-garde movements of the first third of the 20th century.

Key words: Pere Mañach, Francesc Santiñá, Josefa Ochoa, avant-garde movement, Expressionism, Josep M. Jujol, Picasso, Miró, Paris, Anti-tuberculosis Pavilion, Canet de Mar, art, design.

L'industrial Pere Mañach Jordi (1870-1940)

Pere Mañach i Jordi era fill de la Casa Mañach, un negoci metal·lúrgic de la ciutat de Barcelona. Fundada per Salvador Mañach, el 1866 l'empresa s'havia convertit en un referent en la fabricació de caixes de seguretat i panys que s'obrien amb claus laminades de petites dimensions.¹ Mañach treballà en el taller fins el 1896 i, arran de la convulsió social que va originar la bomba del carrer dels Canvis Nous, per evitar problemes, la família va forçar el jove a marxar a París a causa de les seves idees anarquistes. De fet, no va ser l'únic. Molts anarquistes van seguir el camí de Mañach i a finals de segle XIX a París s'hi va concentrar un col·lectiu nombrós de llibertaris que eren vigilats, molts d'ells, per la policia francesa. París era en aquell moment la capital de l'art a Europa i Mañach va immersir-se plenament en l'ambient bohemi de la ciutat. Ben aviat entrà en contacte amb els artistes catalans que hi vivien, com Isidre Nonell, Oleguer Junyent, Ricard Canals, Ramon Pichot o Manolo Hugué, per a qui va posar les dots comercials

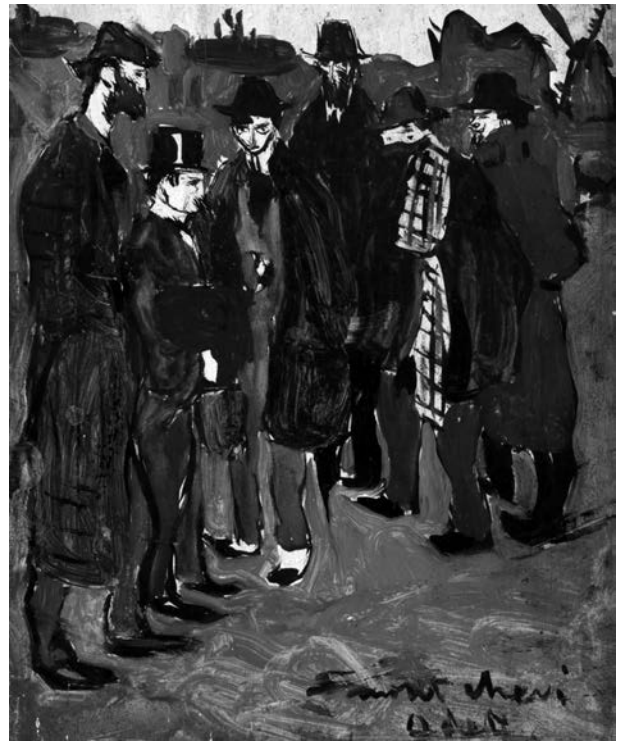

Picasso, Mañach i Torres Fuster a l'estudi de París. (Musée Picasso, París)

al seu servei. També va organitzar exposicions dels caricaturistes Abel Faivre, Cappiello, Gosé, Hermann-Palu, Roubille, Sancha i Sem². I en poc temps, Mañach ja actuava de marxant de diferents pintors, especialment de Henri Matisse i també de Pablo Picasso, un jove de 19 anys que li presentà Nonell,³ i a qui Mañach, veient la força pictòrica de l'artista malagueny, va oferir-li un sou de 150 francs mensuals a canvi de fer-se amb tota la seva producció⁴. Mig any després, instigat per Mañach, del 25 de juny al 14 de juliol Picasso va exposar les seves obres a la Galeria d'Ambroise Vollard, juntament amb el pintor basc Francisco Iturrino. Malgrat que la mostra va tenir poc ressò, Picasso va vendre la meitat de la producció exposada. A través de Mañach, l'abril de 1902 la galerista Berthe Weill ja li havia comprat tres obres de curses de braus que al mateix temps havia venut a Adolphe Brisson, el director de *Les Annales Littéraires*. En agraïment a les gestions de Mañach, el juny de 1901 Picasso pintà *La Gommeuse*, un nu de l'època blava d'una cantant de cabaret. Aquesta temàtica reflecteix els plaers de la vida nocturna parisenc. Al revers de la tela, amb una nota «Recuerdo a Mañach en el día de su santo», o sigui, el 29 de juny de 1901, Picasso hi va representar, en tota la tela, un retrat caricaturitzat de Mañach, on el marxant apareix despullat, amb un turbant de ratlles vermelles i grogues al cap, amb la cara vermella i el cos groc malaltís, en posat efeminat, orinant cap a un paisatge imaginari,⁵ una escena que traspua certament l'ambient del París que gaudia Picasso, el París dels cafès, les prostitutes i l'absenta⁶. Quan Picasso va anar a viure a l'apartament de Mañach, al boulevard Clichy 130 de París, la Policia va començar a vigilar també al pintor. De fet, disposem d'un informe policial del 21 de juny de 1901 on diu que «l'anarquista vigilat Pierre (sic) Mañach» dona allotjament a Pablo Ruiz Picasso». De Picasso diuen que «treballa com a pintor i que les pintures són subversives», «que rep visites de desconeguts, diaris amb capçaleres desconegudes, correu d'Espanya», «que surt els vespres amb Mañach»⁷ que també portava una vida desenfrenada.

Paral·lelament, el novembre de 1901 el marxant català va obrir nous camins i va proposar a la galerista Weill, que fins llavors gestionava una botiga d'antiguitats, una gran exposició de joves pintors. Weill ho va deixar escrit a les seves memòries dient que «Mañach va venir a mi i em va dir: Estaria interessat en fer les exposicions de «Joves pintors»: m'interessa? Però aquest és el meu somni!»⁸ Mañach contribuirà, d'aquesta manera, a transformar el local d'antiguitats en una galeria d'art i l'1 de desembre de 1901 obrien l'establiment amb una primera exposició, amb catàleg inclòs, que van anar canviant i alternant cada dues setmanes amb noves mostres. Hi van exposar gran quantitat de pintors i il·lustradors, dels quals cal destacar la mostra de Henri Matisse.

Mesos després, Picasso trencà relacions amb Pere Mañach. Sembla que a l'artista l'incomodava el

Oli de Picasso amb el grup d'artistes catalans a Montmartre. S'identifica Pichot, Mañach, Casagemas, Brossa, Picasso i Gener (Barnes Foundation)

Revers de *La Gommeuse* de Picasso, amb la caricatura de Pere Mañach. (Sotheby's)

control excessiu del seu marxant i les pressions que exercia per assolir el nombre de teles pintades que aquest li havia marcat. Malgrat les divergències i l'allunyament, Mañach va fer una nova exposició de amb una quinzena de quadres de Picasso que encara

tenia en propietat i va seguir organitzant exposicions d'altres artistes. Malgra tot, Berthe Weill assegura que tot es va acabar quan «Mañach va ser cridat a Espanya per negocis familiars». ⁹ En realitat Mañach va deixar París el 1904 a causa de la mort del seu pare. I sembla que els anys a la capital francesa van anar apaivagant-li les idees anarquistes per donar cos a la ideologia catalanista quan retorna a Barcelona. A Mañach el trobem ben aviat com a tresorer de la junta de l'Ateneu Autonomista del 7è districte, situat a la Ronda Sant Pau ¹⁰ i arran de l'atac dels soldats de la guarnició de Barcelona a la redacció del *Cu-Cut!* i *La Veu de Catalunya*, tingué un seriós enfrontament amb alguns dels militars, tal com recollí el diari *La Lucha*. ¹¹

A Barcelona, el marxant català heretà el negoci familiar de serralleria. El 1906 la raó Salvador Mañach passà a dir-se «Casa Mañach, Successora de S. Mañach i T» ¹² i eixamplà les activitats industrials amb foneria i nous dissenys de pestells i caixes de seguretat. El 1909 demanà patent per una marca ¹³ i poc després per un invent d'un pany sense reblat. ¹⁴ I malgrat la seva nova activitat professional, des de la seva arribada a Barcelona Mañach entrà en contacte amb arquitectes com Gaudí, qui encarregà a

l'empresari barceloní la realització dels tiradors de l'interior dels pisos de la casa Milà. Mañach quedà fascinat amb la projecció gaudiniana i l'amistat que establí amb l'arquitecte el va portar a conèixer Josep Maria Jujol, un jove arquitecte que col·laborava amb Gaudí i que excel·lia per la seva força creativa i el domini del color en la decoració. Mañach encarregà a Jujol el disseny interior i exterior de la botiga i oficines Mañach del carrer Ferran, inclòs el mobiliari del comerç. *Il·lustració Catalana* publicava que «el propietari actual d'aquests tallers, don Pere Mañach, sentint intensament l'art, al projectar la nova botiga, no podia deixar de rendirli tribut. Y, al ferho, ha de confessarse qu'ha trobat el millor intèrpret del seu pensament ideal en l'arquitecte don Joseph M. Jujol, qui ha sabut armonisar un conjunt de tonalitats y detalls esculptòrichs de molta originalitat y que criden poderosament l'atenció». ¹⁵ El projecte de decoració de la botiga Mañach era una obra pionera del surrealisme i que donà identitat a l'arquitectura jujoliana que aquest projectà d'ençà. Per aquell temps Mañach també va entrar en contacte amb diferents artistes. Mariàngels Fontdevila assegura que el 1912 va comprar obra de l'escultor August Agero, que va exposar a les Galeries Dalmau el 1912 en una mostra d'art cubista. També va gestionar venda d'obres de Rafael Barradas, Celso Lagar Arroyo, Avel·lí Toront Marsans, Jaume Guàrdia Esturí, Jaume Mercadé i Jacint Salvadó, entre d'altres. També va donar suport

Perspectiva del taller de Pere Mañach, quan era al carrer Marquès de Barberà. (Il·lustració Catalana)

Interior de la botiga Mañach, al carrer Ferran, dissenyada per l'arquitecte Josep M. Jujol. (Il·lustració Catalana)

a Josep Dalmau en l'aventura de les Galeries Dalmau quan l'any 1906 el pintor va emprendre l'aventura d'introduir les noves tendències artístiques a Catalunya i l'Estat que el va convertir en un referent de l'avantguardisme.

A Mañach sempre el va seduir l'expressionisme provocador. És per això que, quan el 1922 es va casar amb la jove Josefa Ochoa Meya ¹⁶ -amb qui es portava 25 anys-, va encarregar el mobiliari del seu pis de la ronda Sant Pere de Barcelona a Josep M. Jujol. Podem dir que Mañach es va convertir en el client més preuat de Jujol, a qui donava carta blanca i aquest el corresponia amb atrevides creacions. Jujol va dissenyar el mobiliari del menjador, del dormitori de matrimoni i també per a la sala de música. Per a la sala menjador l'arquitecte va dissenyar una tauleta de centre de fusta tornejada i tallada amb un conjunt de cadires, idèntiques a les que també va fer-se Jujol per al seu pis de casat. Sembla que conjuntament amb Gaudí, Jujol també va dissenyar un aparador bufet de gran originalitat on els calaixos s'obrien 90° cap als laterals, ¹⁷ una idea que Jujol també va utilitzar en el mobiliari que va dissenyar per a les germanes Bofarull al mas que tenien a Els Pallaresos. Però el moble més especial per a Mañach, a cavall del fauisme matisseà, va ser l'armari de partitures on va alliberar el color a raig amb taques ocres, vermelles i blaves i amb la silueta del Santuari de Vistabella a la part central. ¹⁸ Aquest moble

Model de cadira i tauleta del menjador dels Mañach-Ochoa, dissenyat per Josep Maria Jujol, avui al Museu Nacional d'Art de Catalunya. (ANC)

Bufet dissenyat per Jujol, i possiblement per Gaudí, pels Mañach-Ochoa. (Col·lecció privada)

s'acompanyava d'un piano, també decorat amb el mateix estil extravagant, que va desaparèixer durant la Guerra Civil.

Els mobles del pis Mañach Ochoa no van ser el darrer encàrrec de l'empresari a Josep M. Jujol. L'any 1915 Pere Mañach va encarregar novament a l'arquitecte el projecte d'un nou taller a Gràcia a fi de traslladar-hi la producció de la fàbrica que tenia al carrer Marquès de Barberà, al barri del Raval.¹⁹ De ben segur que Mañach volia deixar el centre de la ciutat per la quantitat de conflictes que mantenia amb els obrers des de feia anys. *La Vanguardia* es fa ressò en diferents ocasions de les vagues obreres i els aldarulls del Taller Mañach.²⁰ No era pas un cas únic, l'anarcosindicalisme pressionava fortament la patronal. És un moment força complicat per a Mañach i fins i tot, el 15 de novembre de 1918 va ser ferit en el seu propi taller per un grup del sindicat del metall.²¹ El tret que va rebre devia espantar-lo tant que demanà protecció al Sindicat Únic i és possible que Mañach estigués al darrera de l'atemptat fallit contra Salvador Seguí el 4 de gener de 1920. Com a mínim, Pere Mañach va ser qui va pagar les 3.000 pessetes de fiança judicial per a l'alliberament dels autors de l'intent d'assassinat.²² I malgrat aquells anys elèctrics, el negoci Mañach anava endavant. Mantenia encara la fàbrica del carrer Barberà, on el 1917 demana permís per instal·lar-hi dotze electromotors²³ i també demana permís per instal·lar electromotors i un transformador electroestàtic a la fàbrica de la Riera Sant Miquel.²⁴

I malgrat tot, Mañach no deixarà mai l'art. Segueix comprant i invertint sempre. El 1918 va ser un dels primers avaladors de l'artista Joan Miró en la seva primera exposició a la Galeria Dalmau²⁵ on Mañach va adquirir, entre d'altres, l'oli *Nord-Sud*. Miró establí amb ell una bona amistat i sembla que aspirava a fer el salt a París gràcies als contactes que Mañach encara hi tenia. Cal tenir en compte que tant Matisse com Picasso són els dos grans pintors avantguardistes del segle XX i tots dos van tenir, en els seus orígens artístics, Pere Mañach com a marxant.

Escritori arxivador de partitures Mañach-Ochoa, avui al Museu Nacional d'Art de Catalunya. (ANC)

Oli *Nord-Sud* de Joan Miró que havia format part de la col·lecció de Pere Mañach. (Col. Adrien Maeght, París)

Pere Mañach, Josefa Ochoa i el Dr. Francesc Santiñá. (BPGP)

El Dr. Francesc Santiñá Bragulat (1880-1947)

El Dr. Francesc Santiñá Bragulat va néixer a Barcelona el 1880.²⁶ Va cursar medicina a la Universitat de Barcelona i va ser deixeble del bacteriòleg alemany Paul Ehrlich²⁷. Santiñá es va especialitzar i va destacar professionalment en el camp de la urologia i la dermatologia.²⁸ Visitava en una clínica particular situada a la ronda Sant Pau i també tenia consulta en el carrer Fontanella de Barcelona.²⁹ I malgrat que exercia i vivia a la ciutat, des de començament de segle XX el Dr. Santiñá feia l'estiueig a Canet de Mar. El setmanari *La Costa de Llevant* de 1911 anunciava l'arribada de la colònia estiuenca a la població i ressaltava la presència de Santiñá juntament amb d'altres prohoms com Lluís Domènech i Montaner, Francesc Cadellans, Salvador Font, Ricard Mir, Francesc Andreu, Pere Domènech, Joan Soldevila, i d'altres...³⁰

A banda de dedicar-se a la medicina, Francesc Santiñá va invertir els seus guanys en diferents negocis; era propietari de diferents solars a l'esquerra de l'Eixample de Barcelona³¹ i també va ser fundador del *Banco del Ampurdán*, que disposava d'un capital social d'un milió de pessetes.³²

El Dr. Santiñá es va casar el 1910 amb Maria Antònia Soler Azó,³³ i, tot i que va seguir vivint a Barcelona, a la Via Laietana 69, a Canet va adquirir el paratge de la Pedrera a Jaume Misser Ferrer i anys després la propietat de can Gofau als hereus de l'*americano* Josep Alsina Llauger³⁴ per convertir-la en la seva casa d'estiueig, que nomenà Mar i Sol, en honor a la seva esposa Maria Antònia Soler. A mitjans anys 20 va decidir urbanitzar la pineda de can Gofau com un parc de lleure privat, que ben aviat es va convertir en el punt de trobada de molts intel·lectuals barcelonins.³⁵ Santiñá presidia una penya coneguda com la Penya dels 13, que l'integraven professionals liberals i es trobaven regularment al restaurant Hostal del Sol de Barcelona, situat al carrer Mallorca, cantonada amb Passeig de Gràcia. Quan Santiñá va decidir enjardinar la seva finca va construir una font

i una pèrgola noucentista per a fer àpats, decorada amb rajola verda de mocadoret a conjunt amb un pou i també es va fer bastir un espai, guanyat en el desnivell de la muntanya de la pineda, amb una cuina i diferents estances auxiliars. Santiñá va batejar aquest lloc com la Plaça del Sol en honor a les trobades periòdiques que feia a Barcelona amb els seus amics.³⁶

El músic Enric Morera va visitar el mas Gofau en més d'una ocasió i, fins i tot, va compondre la sardana «La Plaça del Sol» que va dedicar a Maria Antònia Soler, l'esposa del Dr. Santiñá.³⁷ El 1932 la propietat de Santiñá va acollir els organitzadors del Certamen Literari Musical en honor a la Mare de Déu de la Misericòrdia³⁸, que estigué presidit pel Cardenal Vidal i Barraquer -dormí al mas Gofau- i també va assistir-hi Lluís Millet, director de l'Orfeó Català. D'aquella trobada, el Dr. Josep M. Llovera, escriptor i canonge de la Catedral de Barcelona va escriure un poema: *Des del llac, davallant pel camí, vorejat de xipresos, / hom arriba a la Plaça del Sol, rica d'ombres amables/. Una taula parada amb tot l'art, per mans hàbils i expertes, / amb selectíssims menjars, però encara hi faran millor àpat / ulls i esperit, amb la llum, el mar i el bell mot de conversa.*³⁹

El Dr. Santiñá era també un lletraferit. Va ser corresponsal de *Le Petit Journal*, era un amant de la literatura -la seva biblioteca privada ho testimonia- i també conreava la poesia. El seu *Himne a Catalunya* és un dels treballs més coneguts; *Catalunya, mare nostre / us hem tret l'últim tirà; / el que n'era enemic vostre / ja mai més no tornarà. / Amb l'Espanya federada / conviurem com a germans, / Catalunya, deslliurada, / tornarà a ésser com abans. / Alcem altes les banderes, / castellans i catalans; / castellans i catalans; / tots plegats dem-nos les mans. / Vostre i nostre és la morada, / i amb els quatre pals de sang / serà bandera nostrada / i glòria d'Espanya gran.*

També va ser mecenes i amant de l'art. Quan va fer embellir la pineda de can Gofau va fer construir un estany de forma el·líptica on hi va situar una obra

de l'escultor Josep Viladomat Massanas.⁴⁰ Viladomat, que formava part del grup dels Evolucionistes que pugnava pel retorn a l'escultura realista d'inspiració grega, va modelar la venus del Ilac, que és una còpia de l'escultura de la venus neoclàssica de l'escultor italià Antonio Canova. Del mateix Viladomat, i també de la mateixa època, és l'escultura femenina, de gran realisme, que presideix el panteó de Santiñá, al cementiri de Canet. És possible que Pere Mañach presentés Josep Viladomat al Dr. Santiñá ja que l'escultor era un gran admirador d'Arístides Mallol, a qui el marxant barceloní havia exposat obra seva a la galeria Weill de Montmartre.⁴¹

La mort de Maria Antònia Soler el 1934⁴² i després l'esclat de la Guerra Civil va fer que el Dr. Santiñá ajornés força les estades a Canet. Xavier Mas afirma que, durant la postguerra, els nens que anaven a jugar a la Plaça del Sol «s'acostaven a mirar a través de les lluernes entelades que donaven a l'interior de les dependències subterrànies guanyades a la pineda i veien que tot semblava intacte i perfectament ordenat i al seu lloc: mobles, cristalleries i vaixelles recobertes de pols i d'una tristesa crepuscular de no dir».⁴³ El Dr. Francesc Santiñá Bragulat va morir anys després, a Barcelona, el 1947⁴⁴. *La Vanguardia* va publicar

«El domingo falleció en Barcelona el distinguido doctor en Medicina don Francisco de A. Santiñá, quien durante su larga actuación profesional alcanzó notable relieve y singular prestigio. La triste noticia ha causado general consternación entre todos los que trataron o conocieron íntimamente al extinto, pues a su relevante personalidad científica, unía sobresalientes virtudes humanas de imborrable recuerdo. El doctor Santiñá había participado en diversos Congresos médicos nacionales y extranjeros y estaba en posesión de varias condecoraciones científicas en reconocimiento a su singular valía profesional. A los muchos testimonios de pésame que recibe la familia doliente unimos el nuestro sentidísimo, haciéndolo especialmente al presente al hermano del extinto; don Juan Santiñá».⁴⁵ La revista de Canet de Mar, *Pedracastell* també ressenyà el traspàs del metge publicant que «su cadáver fue trasladado a Canet para ser sepultado en el Panteón familiar junto con su esposa María Antonia. Un gran número de canetenses se unieron al duelo que acompañó el cortejo desde Barcelona. La personalidad médica del Dr. Santiñá es harto conocida. Sus particulares rasgos de generosidad y atención para todo canetense que acudió a su consultorio barcelonés están en la mente de muchos convecinos nuestros».⁴⁶

A dalt, el mas Gofau, avui al carrer Josep Baró. A sota, la Plaça del Sol i a la dreta, la venus de Canet, de l'escultor Josep Viladomat, al parc de can Santiñá. (Arxiu Carles Sàiz)

A l'esquerra, el pou de la Plaça del Sol a mitjans 1929. Francis Dotras, Maria Cabruja, Maria Ribera, Pepeta Cabot, Mercè Sargas, Montserrat Soler i Josep Martí. A la dreta, socis del Centre Catòlic cantant Caramelles l'any 1940 o 1941. S'hi identifica Forcano, Santià, Joan Planet, F. Capella, Narcís Roig i Celestí Illa. (Arxiu Carles Saiz)

Josefa Ochoa Meya (1895-1985)

Què tenien en comú Pere Mañach i el Dr. Francesc Santià? En primer lloc, l'estima per les arts. Tots dos van exercir de mecenes d'artistes i van invertir grans quantitats de diners en la compra d'obres d'art al llarg de la seva vida. Ambdós eren amants del teatre

i freqüentaven els cercles operístics de la ciutat. També coincidien en el compromís polític. Eren catalanistes i republicans⁴⁷ i també els unia Josefa

Ochoa Meya. L'esposa de Pere Mañach, era la neboda del Dr. Santià. Era filla de la seva germana, Manuela Meya Bragulat⁴⁸. Aquest lligam familiar contribueix a fer freqüents les visites d'estiu del matrimoni Mañach Ochoa a Canet, a veure el doctor a can Gofau o portar-hi la seva mare, Manuela Meya Bragulat.⁵⁰

I com que el Dr. Santià no va tenir descendència, quan aquest morí, Josefa Ochoa Meya va disposar d'una part dels béns del metge. Entre d'altres, justament, la casa d'estiueig de Can Gofau de Canet de Mar. Llavors, essent ja vídua de Pere Mañach⁵⁰, Ochoa va assentar la seva residència d'estiu en aquesta població, acompanyada de la seva mare. A Canet, la vídua Mañach s'hi sentia bé i això va fer que, anys després, part del mobiliari Jujol que tenia en el

El llegat bibliogràfic Dr. del Santià es custodia a la Biblioteca P. Gual i Pujadas de Canet de Mar. (Carles Saiz)

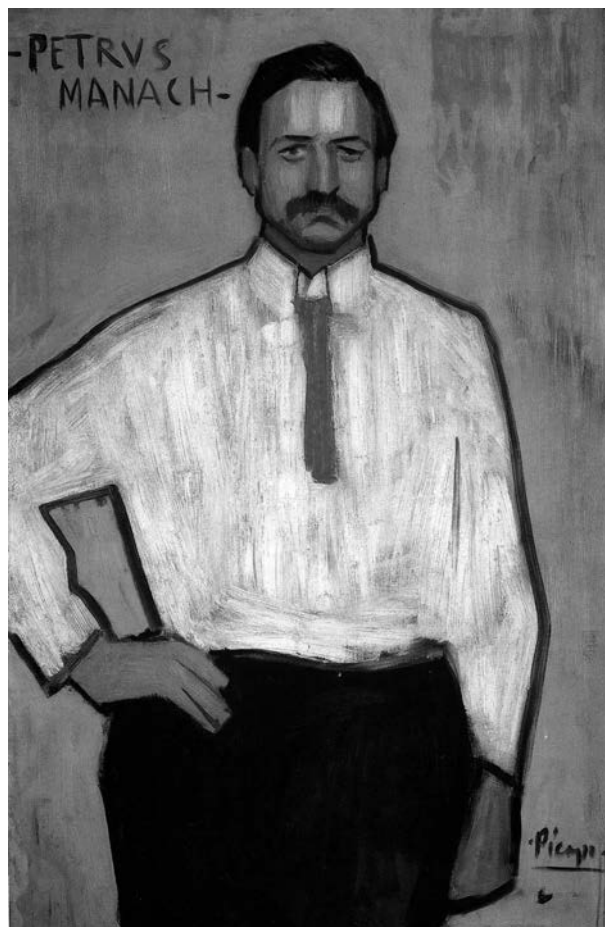
pis de Barcelona i també algunes obres d'art de la col·lecció de Mañach es van anar traslladant, poc a poc, a can Gofau. Cal tenir present que durant la Guerra Civil la família Mañach Ochoa havia perdut part de la documentació intel·lectual i fins i tot algunes obres d'art del pis de Barcelona.

D'altra banda, a inicis dels anys 50, Ochoa va mostrar la voluntat de cedir tota la biblioteca particular del Dr. Francesc Santiñà a la biblioteca de Canet de Mar. La biblioteca del municipi, llavors a l'edifici del Passeig de la Misericòrdia, va haver d'adequar el despatx de la directora amb prestatges fets expressament per poder donar cabuda a tots els volums atès que la condició principal que va posar la legatària era que tot el conjunt es mantingués en un mateix espai. I entre 1953 i 1955 Ochoa va anar formalitzant les diferents cessions, tal com recull el dietari de la biblioteca de Canet.

El fons Santiñà, avui a l'edifici de l'antic Ateneu de Canet, conté, a banda de la biblioteca mèdica del metge, obres de filosofia, música i harmonia, literatura de clàssics hispànics, catalans i universals. També conté llibres d'història des de les primeres civilitzacions a la Segona Guerra Mundial, una quantitat important de llibres d'art, possiblement de Pere Mañach, i alguns assajos polítics. És curiós que, durant la catalogació dels llibres, la bibliotecària anotà l'observació en el dietari que «hemos reunido también las novelas por estar en el índice de Libros prohibidos o ser de autores poco recomendables».⁵¹

El llegat social de Mañach, Santiñà i Ochoa a Canet de Mar

Fruit de la vinculació de Josefa Ochoa amb la finca de can Santiñà, la vídua Mañach va participar en diferents ocasions en la vida social de Canet de Mar. Quan el 1952 el poble va crear una Caixa Local de Compensacions per construir un edifici hospital per combatre la tuberculosi, Ochoa va decidir vendre el retrat del seu marit pintat per Picasso el 1901⁵² que figurava amb el número 3 del catàleg de la famosa primera exposició a la galeria Vollard de París.⁵³ L'oli no havia vist la llum pública des d'aquella exposició i Ochoa va rebre a canvi 500.000 pessetes, de les quals va dipositar-ne 200.000 a la Caixa Local de Compensacions per aixecar el pavelló mèdic.⁵⁴ La revista *Pedracastell* publicava que «la generosa aportación de doña Josefa Ochoa viuda de Mañach, dotaran a Canet de una obra nueva, eficacísima en el orden social»⁵⁵. Sembla que Ochoa ja havia intentat vendre anteriorment el quadre de Picasso a l'Ajuntament de Barcelona però, segons Lluís Permanyer, el regidor franquista Eugenio Fuentes Martín va respondre que «No queremos nada de aquel rojo».⁵⁶ Davant la negativa de l'Ajuntament de Barcelona, sembla que Ochoa estava decidida a tancar el cercle i, després de posar-se en contacte

Retrat de Pere Mañach, de Picasso, que s'exposà a la Galeria Vollard de París el 1901. (Chester Dale Collection/National Gallery of Art. New York)

Edifici del Pavelló antituberculós de Canet, que es va enderrocar fa uns anys durant la darrera reforma de l'hospital Residencial Guillem Mas. (Arxiu ÀMBIT)

amb el galerista d'art Pierre Matisse, que era fill de Henri Matisse, el primer pintor a qui Pere Mañach havia fet de marxant durant els anys que va viure a París, va fer efectiva la venda.⁵⁷ Avui, el retrat de Pere Mañach s'exposa a la National Gallery of Art de New York.⁵⁸

Josefa Ochoa va morir a Barcelona el 1985⁵⁹ i el seu nom, el del Dr. Santiñà i el de Pere Mañach han quedat lligats, per sempre més, a la història social i benèfica de Canet de Mar.⁶⁰

¹ *La Época*, 21 de desembre 1891, p. 2.

² *Juventut. Periòdich catalanista: art, ciència, literatura*. 30 de gener 1902, p. 88.

³ Segons Glòria Escala Romeu, «La influència d'Isidre Nonell en el jove Picasso» a *Locvs Amcenvs*, núm. 13, 2015, «Per diverses raons, Casagemas i Picasso havien d'estar agraïts a Nonell. En primer lloc, sembla que els introduí en el circuit dels comerciants d'art o que, almenys, els presentà Pere Mañach, marxant barceloní que operava a París. D'altra banda, quan el pintor de les gitanes tornà a Barcelona a finals d'octubre, els va cedir el seu estudi de la Rue Gabrielle. Una compromesa situació sentimental l'obligà a fugir precipitadament de la ciutat i a deixar vacant aquest taller que gaudia d'una excel·lent situació al cor de Montmartre. Quan Picasso i Casagemas s'hi van instal·lar encara conservava molts dels seus mobles i estris personals. Abans de marxar, a més, Nonell els posà en contacte amb unes amistats femenines de frívola reputació que es feien passar per models —Odette, Germaine i Antoinette—, que s'havien relacionat amb ell, Canals i altres pintors del grup català i que, a partir d'aleshores, s'aparellarien respectivament amb Picasso, Casagemas i Manuel Pallarès, que va arribar poc després a París.

⁴ DE MIGUEL, Maurilio: *El enigma Picasso*. MR Ediciones, 2006, p. 82.

⁵ L'oli amb la representació de Pere Mañach té la inscripció «Reuerdo a Mañach en el día de su santo», que devia ser un regal de Picasso a Mañach el dia del seu sant, el 29 de juny, festa de Sant Pere.

⁶ BROWN, Marc: «Blue period Picasso - with a little secret - goes under the hammer». A: *The Guardian*, 9 d'octubre 2015.

⁷ PUJOL, Clàudia: «Els documents de l'informe policial de Picasso». A: https://www.sapiens.cat/temes/documents/els-documentos-de-l-informe-policial-de-picasso_200585_102.html

⁸ WEILL, Berthe: *Pan dans l'oeil! Ou trente ans dans les coulisses de la peinture contemporaine 1900-1930*. París: L'échelle de Jacob, 1933, p.71.

⁹ *Ibidem*, p.79.

¹⁰ *La Publicitat*, 13 d'agost 1905 diu «con el nombre de Ateneo Autonomista del distrito séptimo se ha constituido en la ronda de San Pablo 49, interior, una nueva asociación para reunir á todas las personas que sientan simpatías por los ideales autonomistas. El objeto del Ateneo es la propaganda de estos ideales, interviniendo en todos los actos de la vida de nuestra Ciudad, dar conferencias, sobre varios asuntos, sostener un orfeón compuesto de señoritas, Hombres y niños; crear una escuela catalana gratuita, una biblioteca pública y una sección de beneficencia por medio del socorro mutuo. La Junta directiva está formada por presidente, Pedro Pagés; vicepresidente, Antonio Teixidó; secretario Jaime Nonell; vicesecretario, Francisco Cadellans; contador: Jaime Pujol y tesorero, Pedro Mañach».

¹¹ *La lucha: órgano del partido liberal de la provincia de Gerona*, 28 de novembre 1905, p. 2 «D. Pedro Mañach, herido de un sablazón en la mano, que le interesa profundamente tres dedos. El señor Mañach, cuenta que, después de lo ocurrido en *La Veu*, iba con un pequeño grupo por la Rambla y salió el mismo con un grito de ¡Viva Cataluña! Entonces un militar le agredió, y, para parar el golpe que le dirigía á la cabeza, interpuso la mano, resultando herido en ésta».

¹² Registre de nom comercial 1.264. *Maria de la Asunción Mañach*. «*Casa Mañach, Sucesora de S. Mañach y T.*», para su establecimiento de fábrica de cajas de caudales y cerraduras, situado en Barcelona. 5 novembre 1906. A: *Industria e Invenciones*, 29 de desembre 1906, p. 248.

¹³ *Patente 15.548. Pedro Mañach. Una marca para máquinas, aparatos, mecanismos y sus órganos ó piezas que los constituyen*. A: *Industria e invenciones*, 14 d'agost 1909, p. 67.

¹⁴ Patent 47.671. Pedro Mañach Jordi. Invención «Un sistema de cerraduras sin remachado». A: *Industria e invenciones*, 18 març 1910, p. 182.

¹⁵ *Il·lustració Catalana*, 5 de febrer 1911, p. 2.

¹⁶ Josefa Ochoa Meya, nascuda a Barcelona el 1895 era filla de Víctor Ochoa Albert, natural de Pinoso, País Valencià, i Manela Meya Bragulat de Barcelona. Víctor Ochoa va morir el 1923. *La Vanguardia*, 13 d'abril 1923 i *La Publicitat* 4 d'abril 1923.

¹⁷ FONTDEVILA GUINART, Mariàngels: «Pere Mañach, un agent clau de la modernitat. Apunts per a una trajectòria». A: *Col·leccionistes que han fet museus*. Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2018, p. 101-102.

¹⁸ Vegeu l'interessant estudi de FONTDEVILA, Mariàngela: «Jujol al MNAC. Conjunts per a Pere Mañach». A: *Butlletí MNAC*, núm. 9, p. 161-169.

¹⁹ *Gaceta municipal de Barcelona*, 19 d'octubre 1916, p. 4. Mañach demana llicència a la Comisión de Fomento per «construir un cobertizo definitivo en el solar número 43 de la calle de la Riera de San Miguel».

²⁰ *La Vanguardia*, 9 d'octubre de 1915, p. 2 diu «La huelga de obreros fideeros y la de mecánicos de la casa Mañach continuaron ayer en el mismo estado que en los días anteriores». *La Vanguardia* del 26 de gener de 1916, p. 4 informa que el moviment vaguístic «de la de cajas de caudales y cerraduras de Casa Mañach» seguia. Anys després, torna a haver-hi diferents setmanes de conflicte al Taller. *La Vanguardia* del 27 de maig de 1931, p. 24 diu «Agresión. Al pasar por la calle de San Pablo, un individuo desconocido, propinó a Aurelio Sánchez Ballester varios golpes, causándole una contusión en la espalda de la que se le asistió en la Casa de Socorro. El agredido, que es encargado de la Casa Mañach, donde los obreros se encuentran en huelga desde hace algún tiempo, cree que los motivos de la agresión se deben a que él pertenece a la Unión General de Trabajadores y no al Sindicato que ha promovido el paro en la citada casa».

²¹ *El Diluvio: diario político de avisos, noticias y decretos*. 16 novembre 1918 diu «Ayer por la mañana en la fábrica de tornillos del señor Mañach, según informes oficiales se presentó una Comisión de obreros con objeto de solucionar el despido de varios obreros. El señor Mañach parece que no recibió muy cortésmente a los comisionados y entonces uno de ellos hizo un disparo de revólver contra él, hiriéndole. Seguidamente los del grupo huyeron. El herido fue asistido por los doctores Raventós y Soler, siendo después trasladado a una clínica particular». També *Nuestro Tiempo. Revista mensual Ciencias y Artes, Política y Hacienda*. Gener-Febrer 1920, núm. 253-254, p. 89 diu «El día 15, un grupo numeroso de obreros acometía al patrono cerrajero D. Pedro Mañach y lo dejaba mal herido». I també a ALCALÁ GIMÉNEZ DA COSTA, César: «El pistolero anarcosindicalista en Barcelona (1900-1923)». A: *El Correo de España*, 5 de setembre 2020.

TAIBO, Paco Ignacio: *Que sean fuego las estrellas. Barcelona (1917-1923). Una historia narrativa de sindicalistas y pistoleros*, p. 75 esmenta que «la violencia producto de la fricción muy polarizada entre dueños de talleres y sindicalistas, como la discusión a las 11 de la mañana del 15 de noviembre que terminó a tiros entre el patrón de una cerrajería, Pedro Mañach, y una comisión del Sindicato del Metal que llegó a reclamarle por el despido de un oficial y exigiendo su reposición. Mañach tiró de pistola y los sindicalistas hicieron lo mismo, metiéndole una bala en el costado derecho». *La Publicidad*, 19 de novembre 1918, p. 4 informa que «El procurador don Eduardo Rodés y el abogado don José M. Vallés han presentado al juzgado de la Universidad, secretaria del señor Codorniu, un escrito solicitando tomar parte en la causa que instruye dicho juzgado por la agresión de que fue objeto el fabricante don Pedro Mañach, en representación de este señor. Según rumores, que no hemos podido confirmar, la Asociación de fabricantes ha decidido tomar parte en dicha causa. Don Pedro Mañach, dentro la gravedad

de su estado, ha experimentado una ligera mejoría. Hasta ahora no hay ningún detenido por tal suceso».

²² MANENT I PESAS, J. *Records d'un sindicalista llibertari 1916-1943*. París: Edicions Catalanes de París, 1976, p. 380.

²³ *Gaceta Municipal de Barcelona*, 28 de març 1917, p. 9.

²⁴ *Gaceta Municipal de Barcelona*, 1 d'agost 1917, 26 de desembre 1917 i 6 juny 1918, p. 9.

²⁵ FONDEVILA, Mariàngels: *Pere Mañach Jordi*. A: «Repertori de Col·leccionistes i Col·leccions d'Art i Arqueologia de Catalunya». Institut d'Estudis Catalans.

²⁶ El seu pare Francesc Santiñá Tomàs era vidu en primeres núpcies de l'actriu Susanna Molgosa Valls, amb qui tingué un fill, Antoni Santiñá i Molgosa. Amb Manuela Bragulat Perearreau tingueren Francesc, Dominga i Joan Santiñá Bragulat. Quan Manuela enviudà de Santiñá es tornà a casar amb Gil Meya Palau, amb qui tingué Manuela Meya Bragulat.

²⁷ *Boletín de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, gener 1919, p. 51.

²⁸ *La Vanguardia*, 7 d'agost 1910, p. 2.

²⁹ *La Publicidad: eco de la industria y del comercio*, 5 d'agost 1910, p. 3.

³⁰ *La Costa de Llevant*, 23 de juliol 1911, p. 11.

³¹ *El Liberal*, 19 d'abril 1881, p. 1.

³² BENITO MUNDET, Helena; PORTELLA COMAS, Jaume: «El banco del Ampurdán (1914-1924): De crisis corchotaponeras a la quiebra final». Universitat de Barcelona.

³³ *Feminal*, núm. 39, 26 de juny 1910, p. 18 esmenta el casament «del doctor Santiñá y la senyoreta Soler».

³⁴ «En Joseph Alsina y Llauger era un vehi que gosava de bona posició social, havent adquirit la finca forana de can Gofau. Havia fet, de jove, fortuna a la Isla de Cuba y aquí fou Alcalde quan el partit conegut pels Americanos, per estar format son estat major dels individus que havien fet fortuna a America, guany fa 30 anys les eleccions y ab elles el poder municipal. A.C.S». A: *Dietari del Dr. Marià Serra*, setembre 1917.

³⁵ SAIZ I XIQUÉS, Carles: *Imatges Retrospectives de Canet. Canet de Mar*: Edicions Els 2 Pins, 1994, p. 58.

³⁶ Una notícia de la trobada de la Peña dels 13 la recull *l'Hoja Oficial de la Província de Barcelona*, del 27 d'abril de 1931 en homenatge a Josep Alomar i Jesús Ullet, escollits diputats a Corts. «Anteayer, noche, en el restaurant Hostal del Sol, la Peña de los 13, compuesta por personas de distinta ideología, y en la que figuran miembros que han destacado su personalidad en los campos de la ciencia, de la política y del periodismo, obsequió con un banquete a sus compañeros los ciudadanos José Alomar y Jesús Ulled, que triunfaron en las recientes elecciones municipales. Transcurrió el acto en un ambiente de camaradería y fraternidad, haciendo ofrecimiento del mismo a los homenajeados el doctor Francisco Santiñá, presidente de la citada Peña, quien pronunció un breve y sentido parlamento, terminando con la recitación del *Himne a Catalunya*, original suyo, que mereció la aprobación y aplauso de los presentes.

³⁷ Biblioteca de Catalunya. Secció de música. Fons Enric Morera, Ref. Mor 193 La plassa del sol: sardana pera cobla Partitura ms., [6 fulls]; 21,3 x 31,8 cm Hològrafa, signada. - Tinta negra. - Dedicatòria A la Senyora Mª Antonia Soler de Santiñá La plassa del sol.

³⁸ *La Vanguardia*, 7 de setembre 1932, p. 5.

³⁹ ROVIRA FORS, Josep: «Papers de Canet. Glossa canetenca a la història del catalanisme polític». A: *Programa Festa Major 1980*, Canet de Mar, Impremta Anfruns, 1980 i *La Vanguardia*, 7 octubre 1932, p. 7.

⁴⁰ L'any 1976 es va anar urbanitzant part de la finca Santiñá i atès que la pineda havia quedat separada del Mas Gofau per l'obertura dels carrers Josep Baró, Generalitat i Fragata Numància, d'acord a les obligacions de la Ley sobre Régimen del Suelo y Ordenación Urbana, Josefa Ochoa va cedir una part del parc de can Santiñá, de 6000m², que va passar a ser un nou espai municipal. A: *Boletín Informativo*

Ayuntamiento de Canet de Mar. Barcelona. Núm. 16, octubre 1977.

⁴¹ FONDEVILA, Mariàngels: «Pere Mañach Jordi». A: *Repertori de Col·leccionistes i Col·leccions d'Art i Arqueologia de Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans.

⁴² M. Antònia Soler va morir el 10 de febrer de 1934. *La Vanguardia*, 16 de febrer 1934, p. 2 i *El Diluvio: diario de avisos, noticias y decretos*, 11 de febrer 1934, p. 8.

⁴³ MAS GIBERT, Xavier: *Guerra-Revolució i contrarevolució a Canet de Mar*. Mataró, Caixa Laietana, 2002, p. 326.

⁴⁴ *La Vanguardia*, 4 de novembre 1947, p. 9.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Pedracastell*, novembre 1947, p. 3.

⁴⁷ *Hoja oficial del Lunes*, 6 d'abril 1931 p. 2 consta que el Dr. Santiñá va ser candidat oficial per Acció Catalana Republicana a les eleccions municipals de Barcelona, concretament pel districte II.

⁴⁸ Eren germans de mare.

⁴⁹ Manuela Meya Bragulat va morir el 1956. *La Vanguardia*, 15 de novembre 1956, p. 21.

⁵⁰ *La Vanguardia*, 6 de juny 1940, p. 5. El Dr. Santiñá era propietari de can Gofau, que va comprar als anys 20 i va fer reformar al mestre d'obres Josep Cabruja. A Barcelona vivia al número 69 de la Via Laietana.

⁵¹ Dietari de la Biblioteca de Canet de Mar, 23 de febrer 1955.

⁵² SAIZ I XIQUÉS, Carles (2004): «Americanos, propietaris i industrials. Breu repàs als mecenes de Canet dels segles XIX i XX. A: *El Sot de l'Aubó*, núm. 9, p. 4-8.

⁵³ FONDEVILA, Mariàngels: «Pere Mañach Jordi». A: *Repertori de Col·leccionistes i Col·leccions d'Art i Arqueologia de Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans.

⁵⁴ PICAZA VILA, Josep (1986): La Caixa Local de Compensacions. A: Plaça de la Llenya, fasc. 65, p. 4-5. El preu del projecte del Pavelló Antituberculós ascendia a un total de 250.000 pessetes.

⁵⁵ AADD (1953): *El Pabellón antituberculoso*. A: *Pedracastell*, núm. 66, p. 1. També es torna a fer esment a *Pedracastell*, núm. 70, p. 5.

⁵⁶ PERMANYER, Lluís: «Casa Mañach, en Ferran, célebre gracias a Jujol». A: *La Vanguardia*. Suplement Vivir en Barcelona, 27 de febrer 2000, p. 7.

⁵⁷ L'oli va ser venut al col·leccionista Chester Dale i actualment es pot veure a la National Gallery de Washington. Ochoa ja havia tingut contacte amb Matisse que el 1949 va gestionar la venda de Nord-Sud.

⁵⁸ Pierre Matisse volia vendre l'oli al Philadelphia Museum of Art però finalment el va adquirir el banquer i col·leccionista nord-americà Chester Dale i amb la seva mort, el 1962 el va cedir. BASSEGODA, Bonaventura; DOMENECH, Ignasi: *Mercat de l'art, col·leccionisme i museus. Estudis sobre el patrimoni artístic de Catalunya als segles XIX i XX*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona - Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2014, p. 261.

⁵⁹ *Plaça de la Llenya*, núm. 56, gener-febrer 1985. Amb la mort de Josefa Ochoa, tot el mobiliari dissenyat per Josep M. Jujol va quedar al mas Gofau i, vint anys després, un nebot net d'Ochoa va comunicar a la Generalitat el seu interès a pagar part de l'impost de successions i donacions amb peces heretades dels seus avantpassats. Part d'aquest mobiliari ja havia estat exposat en una exposició *Jujol, dissenyador* l'any 2002, per tant va comptar amb el vistiplau de la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació de Béns del Patrimoni Cultural de Catalunya que va valorar les peces i el 28 de juny de 2006 va ingressar al Museu Nacional d'Art de Catalunya l'escriptori i arxivador de partitures de fusta de pi lacada i policromada, un tinter de bronze, una cadira de menjador i una tauleta de centre del mas Gofau de Canet. Actualment, totes aquestes peces estan exposades a la sala del modernisme.

⁶⁰ L'any 1978, quan es va celebrar el 25è aniversari del Pavelló Antituberculós, es va col·locar una placa commemorativa amb els noms dels promotors: Mn. Costa Tapiola, el rector del poble; els metges Dr. Gerard Manresa Formosa, Dr. Ramon Anglès i Besa, Dr. Frederic Manresa i Presas i Josefa Ochoa Vda. Mañach.